

Uniwersytet Rzeszowski

Instytut Pedagogiki

ul. Ks. J. Jałowego 24; 35-010 Rzeszów

ks. dr hab. prof. UR Janusz Miąso

Rzeszów, 2022-06-27

Recenzja rozprawy doktorskiej: Pedagogiczne implikacje patriotycznej działalności Tadeusza Gajdy „Tarzana”, mgr Katarzyny Sabat, napisanej na seminarium naukowym z biografistyki pedagogicznej pod kierunkiem Pana Profesora dra hab. Ryszarda Skrzyniarza.

- „...Zajmijmy się najpierw historią, ponieważ to ona jest tu w pewnym sensie dyscypliną centralną...

Dość powiedzieć, że historia to nasze najpotężniejsze narzędzie osiągnięcia <wyższej świadomości>” /Neil Postman, *Technopol*/

Ocena merytoryczna

Zdaniem wybitnego polskiego filozofa i teologa ks. profesora Czesława Bartnika naród to najdoskonalsza po rodzinie forma antropogenetyczna; naturalna, autonomiczna społeczność, powstała na gruncie ojczyzny pochodzenia, związana wspólną czasoprzestrzenią, dziejami, tradycją, religią, kulturą; to żywy organizm materialny, psychiczny, społeczny, realizujący w sobie żywą wspólnotę somatyczną i duchową (Bartnik, 2000, s. 218)

Można w tym miejscu mnożyć bogactwo myśli wybitnych autorytetów i myślicieli, począwszy od Świętego Jana Pawła II Patrona KUL, przez Prymasa Wyszyńskiego i wielu wielu innych, którzy podkreślali ogromną rolę antropologiczną narodu w życiu społecznym a

zarazem potrzebę i konieczność wychowania patriotycznego i działalności patriotycznej. Wszak to znamienne i proroczo podkreślał Jan Paweł, iż tylko Europa ojczyzn ma rację bytu, gdzie kultura duchowa narodów jest elementem konstytutywnym.

W ten bardzo ważny nurt badawczy podejmujący ciągle niezwykle aktualne kwestie narodu, patriotyzmu i wychowania patriotycznego, szczególnie w kontekście trudnych do zrozumienia globalnych trendów marginalizujących naród a promujących nowe niedookreślone struktury, które antropologicznie mają bardzo słabe zakorzenienie, bardzo dobrze wpisuje się dysertacja doktorska Pani mgr Katarzyny Sabat, napisana w jednej z młodych i niezwykle ważnych i bardzo dynamicznie się rozwijających szkół naukowo – badawczych biografistyki pedagogicznej prowadzonej przez Pana Profesora Ryszarda Skrzyniarza (KUL).

Wystarczy tylko spojrzeć na wielu młodych ludzi chętnie noszących koszulki z wielkim orłem na piersiach, albo studenckie koncerty patriotyczne podczas juwenaliów gromadzące o dziwo tysiące ludzi, by bardzo szybko się zorientować, że podejmowane kwestie są żywe, aktualne i wymagające troski, namysłu i konstruktywnych wskazówek.

Zaraz na początku należy podkreślić, iż całość dysertacji jest logicznym, spójnym, koherentnym i konsekwentnym, o bardzo wysokim poziomie badawczym konstruktem naukowym, w którym precyzyjnie postawiony problem badawczy zostaje bardzo wnikliwie przeanalizowany a zarazem zsyntetyzowany w poszczególnych pięciu rozdziałach, gdzie cała żywa i zarazem niezwykle dramatyczna biografia konkretnego człowieka – w tym wypadku bohaterskiej postaci wraz z bogatą literaturą przedmiotu stanowią dobrą bazę do przeprowadzenia dyskursu naukowego.

Wielu badaczy z zakresu nauk społecznych podkreśla bardzo ważną rolę badań jakościowych w naukach społecznych, gdzie analiza dokumentów, w tym wypadku związanych z dramatycznym i bohaterskim życiem człowieka, ludzi i społeczeństwa, stanowi bardzo bogaty zestaw informacji o ludziach, sprawach, procesach, trendach i całej skali transformacji społecznych w owych czasach się dokonujących.

W tym wypadku życie Tadeusza Gajdy stanowi bardzo dobre i zarazem niezwykle bolesne archiwaliu, martyrologium, będące niezwykle życiodajnym źródłem informacji o ludziach, o ich życiu, myślach, postawach, religijności, pracy, relacjach międzyludzkich, trendach społecznych, wizjach i wielu innych treściach w bardzo trudnych czasach dla

narodu polskiego, gdy wielu Polakom towarzyszył prawdziwie mozolny namysł nad skomplikowaną przeszłością II wojny światowej, a zarazem jeszcze bardziej skomplikowaną teraźniejszością i przyszłością powojenną. Wielu wybitnych Polaków, wielu bohaterów, wśród nich Tadeusz Gajda poszukiwało prawdziwie natchnionych wielkimi ideami a zarazem możliwych do praktycznej realizacji sposobów konstruktywnego funkcjonowania w czasach nowej niewoli, gdzie musiano znaleźć „jakiś” język z nowymi okupantami, aby trwało i przetrwało wszystko co polskie dla kiedyś wymarzonej wolnej Polski.

Tadeusz Gajda, co bardzo dobrze obrazuje jego życie i bohaterska działalność, jest niezwykle motywującym przykładem człowieka do poszukiwania konstruktywnego pomysłu na Polskę w każdym czasie, w bardzo trudnych czasach, czasach wojny, czasach powojennych, czasach wielkiej destrukcji wartości narodowych, społecznych, kulturowych i religijnych, aby przechować i pomnożyć wszystko co najcenniejsze dla przyszłości. Wszystkie te kwestie zostały bardzo dobrze oddane w dysertacji, w sposób bardzo wyważony i merytoryczny, pogłębiony a zarazem pedagogiczny, inspirujący do naśladowania.

W rozdziale pierwszym zostały gruntownie przebadane dzieciństwo i okres młodości Tadeusza Gajdy, z wykorzystaniem analiz bogatej literatury a także faktografii kontekstu rodzinnego – rodziny Gajdów, roli Matki, roli Ojca, a także wychowania i edukacji w ówczesnym systemie Drugiej Rzeczypospolitej, który to system był niezwykle dynamiczny, patriotyczny, aksjologiczny i osobotwórczy w wymiarze indywidualnym i społecznym.

Rozdział II to bardzo ciężkie czasy, to czas okupacji niemieckiej i sowieckiej, czasy martyrologium Narodu Polskiego i bohaterskiej walki Polaków o niepodległość, zachowanie bezcennych wartości rodzinnych, narodowych, społecznych i religijnych. Doktorantka bardzo dobrze ukazała na tym tle genezę bezcennej i heroicznej konspiracji, walki oddziału partyzanckiego „Ojca Jana”, a także pragnienie troski o najpiękniejsze ludzkie wartości jakimi były także wtedy małżeństwo i rodzina, naród, religia, także dla naszego bohatera.

Następny etap życia Tadeusza Gajdy to służba w Ludowym Wojsku Polskim, służba w 10 Dywizji Piechoty, które pokazują wielkie pragnienie Polaków, w tym Tadeusza walki o wolność i niepodległość Polski, a także jak to wszystko było ogromnie skomplikowane politycznie i militarnie. Czego konsekwencją była dezercja i jej dramatyczne skutki dla człowieka, który chciał dalej zachować cały system wartości, w którym się urodził, wychował, i o który walczył przez całą wojnę, a który okazał się „nieaktualny” dla totalitarnej władzy

nowego zniewolenia Narodu Polskiego, na co nie mógł się zgodzić nasz bohater i wielu pięknych ludzi.

Rozdział III pracy doktorskiej to służba w polskim podziemiu antykomunistycznym 1945 – 1946.

Rozdział III dysertacji to w jakimś sensie szczególnie trudny obszar badawczy, bo podejmuje kwestie bardzo trudnej sytuacji powojennej, gdy Polacy po okupacji niemieckiej dostali się pod nową okupację sowiecką, która w wielu kwestiach – szczególnie bestialstwa wobec ludności cywilnej i żołnierzy podziemia – okazywała się dramatycznie jeszcze gorsza. Kompletna dezorientacja społeczna wielu osób, w jakimś sensie zroszczyła i nie, bo to miało być wyzwolenie i miało być pięknie, powodowała straszliwie bolesne rany społeczne. W tym klimacie pozostawali ludzie, którzy wierzyli w wolną Polskę o własnym systemie wartości. Ci ludzie tworzyli bardzo trudną konspirację ponad wszystko z motywów patriotycznych o czym bardzo dobrze pisze Doktorantka. Ludzie tacy jak Tadeusz Gajda organizowali tę konspirację w bohaterski sposób, narażając życie, zarówno pod względem strukturalnym, zaopatrzeniowym, codziennozyciowym, podejmując wiele akcji rozbrojeniowych, ekspriopracyjnych, uświadamiających, starając się ponad wszystko chronić ludność cywilną przed potężną destrukcją sowiecką. Doktorantka bardzo dobrze wyjaśnia i dokumentuje ten fragment, akcentując mocno sposób funkcjonowania Tadeusza i jego żołnierzy jako żołnierzy podziemia dokumentujących każde zabranie czegokolwiek na potrzeby żołnierzy bez narażania ludności cywilnej na głód, czy brak środków do życia, co było z kolei częstą praktyką sowiecką.

Doktorantka ukazała bardzo dobrze także pragnienie Tadeusza Gajdy na znajdowanie jakiegoś sensownego wychowawczego kompromisu z ludźmi oddanymi władzy sowieckiego okupanta, aż po pojedyncze pojednania z ludźmi zdezorientowanymi, których Tadeusz przyprowadzał do kościoła, edukował i nawoływał do troski o Polskę i o rodaków. Budzi prawdziwy podziw potężna siła Tadeusza, bardzo młodego 20 latka, do tworzenia nowych struktur walki o Polskę, organizowanie ludzi, zapalanie do walki a także troska o człowieczeństwo i patriotyzm.

Rozdział IV to prawdziwe martyrologium narodu polskiego, przede wszystkim jego bohaterskich patriotów a także terror i bestialstwo wprowadzone i realizowane przez sowieckich żołnierzy, wspieranych przez aparaczków bezpieczeństwa, zarówno wobec

ludności cywilnej jak także żołnierzy antykomunistycznego podziemia. Całość rozdziału została bardzo dobrze udokumentowana przez Doktorantkę, co budzi jeszcze większy szacunek, uznanie a zarazem głęboki smutek związany z dziejami naszych patriotów i zarazem okrucieństwem sowietów i zarazem ówczesną władzą na terenie Polski, całkowicie służalczą wobec Rosji sowieckiej. Budzi odrazę zachowanie sędziów, prokuratorów, całego aparatu terroru, tych, których trudno nazwać mianem ludzi, skoro byli zdolni do takich straszliwych zbrodni. Doktorantka bardzo dobrze dokumentuje swoistą tragifarsę ówczesnych sądów, absolutną podległość władzom partyjnym, decyzje, które zapadały przed jakimkolwiek procesem, a także skalę propagandowości, w celu jeszcze większego zastraszania narodu polskiego i destrukcji.

Punkt o terrorze więziennym wobec polskich patriotów a także o karze śmierci budzi szczególny respekt i podziw dla bohaterstwa, wszak to rzeczywiście chwila szczególna, w której trzeba wykazać maksymalną odwagę. Tadeusz Gajda miał wówczas tylko 22 lata i wytrwał do końca na najwyższym piedestale walki o Polskę, nawet ośmieliłbym się stwierdzić, na ołtarzu zwanym Ojczyzną.

Także terror wobec ojca Tadeusza, Józefa Gajdy, sposób niszczenia człowieka, jego rodziny a także kompletny brak szacunku wobec wartości narodowych, budzi absolutną niechęć wobec ówczesnego aparatu władzy, całkowicie zniewolonego przez sowietów, którą to prawdę historyczną dopiero po latach poznajemy w całej pełni, a pomaga nam w tym bardzo dobrze Doktorantka.

Ostatni rozdział dysertacji to bardzo dobry rozdział dydaktyczny, rozdział bardzo bogaty w konkretne współczesne implikacje pedagogiczne dla mocnego przypominania prawdy historycznej o martyrologium narodu polskiego dokonanej przez sowietów i komunistów, aparatu bezpieczeństwa i wszystkie podległe mu służby; rozdział dla pamięci, absolutnie koniecznej pamięci dla polskich bohaterów podziemia antykomunistycznego walczących i oddających życie za Polskę niepodległą i bogatą w wartości najwyższe a zarazem codzienne, czego bardzo dobrym wzorem był Tadeusz Gajda.

Doktorantka uczyniła to bardzo dobrze poprzez punkty o prawdzie historycznej i rehabilitacji prawnej a następnie poprzez pokazanie bardzo ważnej roli ekshumacji Tadeusza Gajdy i jej następstw, bo to przecież się człowiekowi należy ze sprawiedliwości, a czego zakazywała ówczesna władza komunistyczna w celu całkowitego wymazania pamięci o

bohaterach. Szczątki jednak zostały odnalezione i są namacalnym dowodem nieludzkiego traktowania polskich bohaterów a także mobilizacją do pamięci i troski o te wszystkie wartości za które Tadeusz Gajda bohatersko walczył i oddał życie, co winno się dokonywać permanentnie poprzez komemorację postaci, dla pamięci społecznej i historycznej, co trafnie akcentuje Doktorantka.

Ostatni punkt dysertacji to swoistego rodzaju mobilizacja dla nauczycieli, którzy odgrywają bardzo ważną rolę społeczną, aby wykorzystać cały wachlarz treści, form, metod i środków dydaktycznych dla edukacji w bardzo ważnej dla naszego narodu problematyce „Żołnierzy niezłomnych”, na przykładzie Tadeusza Gajdy. W tym punkcie Doktorantka podpowiada wiele i bardzo konkretne przykłady wieloaktywności (biegi, marsze, tablice, spotkania, konkursy, uroczystości, nadanie imion) których także była promotorką, aby to było skuteczne i ubogacało dydaktykę społeczną i szkolną i zostawiało jak najlepszy ślad w pamięci uczniów i całego społeczeństwa o pięknych naszych polskich bohaterach.

Całość dysertacji stanowi zatem pewną bardzo dynamiczną spójną konstrukcję, gdzie problem badawczy zawarty w temacie o pedagogicznym wymiarze patriotyzmu polskiego kapitana Tadeusza Gajdy został potwierdzony w całości pracy i bardzo dobrze udokumentowany badawczo.

Dysertacja zawiera bardzo bogatą bibliografię przede wszystkim w pierwszej kolejności archiwistyczną z wielu miejsc w Polsce, z archiwów Państwowych i prywatnych.

Dysertacja zawiera adekwatną literaturę w zakresie nauk społecznych w tym pedagogiki, pedagogiki społecznej; szczególnie zaś w zakresie biografistyki pedagogicznej, która obficie czerpie z innych dyscyplin i subdyscyplin pedagogicznych sama pozostając autonomiczną i niezwykle dynamiczną i szczególnie potrzebną dziś w dobie poszukiwania modeli społecznych osadzonych na wartościach, które przynoszą człowiekowi integralny wzrost w wymiarze indywidualnym i społecznym. Całość treści i literatury, wnikliwie pogłębiona i ośmielę się określić przeżyta przez Doktorantkę stanowi bardzo dobrą syntezę, integralną całość.

Bardzo lekki niedosyt, który nie osłabia silnej strony merytorycznej dysertacji, budzi brak koncepcji proegzystencji, która jest bardzo dobrym światłem dla relacji jednostka – społeczeństwo, szczególnie dla heroizmu, a także brak niektórych aktualnych pedagogów zajmujących się wychowaniem patriotycznym.

Ocena formalna

Konkludując należy stwierdzić, iż dysertacja jest spójnym i koherentnym konstruktem, gdzie jasno i precyzyjnie postawiony problem badawczy, jest zgodny z całą procedurą jego analizowania, rozwiązywania i wnioskowania.

Widoczny jest bardzo dobry warsztat naukowy i duża staranność Doktorantki, zarówno w stawianiu problemów badawczych i ich analizowaniu, jak również poprzez dobrą hermeneutykę, jak i logiczny dyskurs, oraz rozwiązywanie problemów i podsuwanie wskazań historycznych, społecznych i pedagogicznych. Całość pracy jest wykonana bardzo starannie pod względem językowym, stylistycznym i graficznym, ubogacona zdjęciami i dokumentami.

Recenzent z całym przekonaniem postuluje konieczność wydania rozprawy w formie książkowej w celu edukacji i promocji wielkich polskich bohaterów a wśród nich kapitana Tadeusza Gajdy.

Konkluzja

Uważna lektura dysertacji mgr Katarzyny Sabat – pozwala postawić jej bardzo wysoką pozytywną ocenę i podkreślić duży wkład badawczy w historię wychowania, edukację patriotyczną, pedagogikę społeczną a także osobiste zaangażowanie w podjętą problematykę i stwierdzić, iż zdaniem recenzenta spełnia ona wymagania stawiane rozprawom doktorskim, będącym podstawą ubiegania się o stopień naukowy doktora. Wobec powyższego recenzent zwraca się z prośbą do Wysokiej Komisji Doktorskiej, Dyrektora Instytutu Pedagogiki KUL i postuluje dopuszczenie Doktorantki do dalszej części przewodu doktorskiego.

Ks. dr hab. prof. UR

Janusz Miąso

